

Орел змияр *Circaetus gallicus*

Описание на вида

Прелетен вид с разтеглена във времето миграция, но с най-голям брой прелитащи индивиди през септември и април. Поединично преминаващи птици, а в пиковите дни и в малки групи (3-7 екз.).

Сч. Jan Albert Hellings COBOH

Степен на проученост, обзор на наличната информация и принос на проекта

В България миграцията е целенасочено проучвана след 1977 г. (Laine, 1978). Пролетният прелет е през март, а есенният – от втората половина на август до края на октомври (Симеонов и др., 1990). Сравнително по-добре е проучена есенната миграция. В периода 1979 до 2003 г. (с изключение на 1994, 1995, 1997 и 2000 г.) есенната миграция на вида е проучена в района на Атанасовското езеро, като за 24-годишния период са регистрирани числености от 168 (1985 г.) до 814 (1981 г.) индивида за миграционен сезон (Michev et al., 2011). Според това проучване миграцията на орела змияр започва от последната десетдневка на август и продължава до последната десетдневка на октомври, като най-интензивна е в периода от средата на септември до първата десетдневка на октомври (между 15 септември и 11 октомври). През 1997 г. (когато преброявания на Атанасовско езеро не са извършвани) при целево проучване на есенната миграция в района на местността „Пода“ в източната част на Мандренското езеро са отчетени 22 орли змияри за един миграционен сезон (НБОИ, 2012). При проучване на есенната миграция в района на Котел в Стара планина през 1998 г. са наблюдавани 42 орли змияри за миграционния сезон. Миграция на орли змияри е наблюдавана в района на Балчик през 2003 г. при целенасочено проучване на миграцията, свързано с намерения за развитие на ветропаркове, като за един миграционен сезон са установени да прелитат 89 индивида (НБОИ, 2012). През есента на 2004 г. в рамките на целенасочено проучване на есенната миграция в Източна България, паралелно на 9 наблюдателни точки за целите на Natura 2000, миграция на орли змияри е установена в района на Добруджа при Българево (15 индивида), Горичане (2 инд.), Балчик (75 инд.), Рогачево (55 инд.), при село Мадара (13 инд.), в Източна Стара планина – при селата Баня (56 инд.) и Паницово (84 инд.), в района на Созопол при село Равадиново (39 инд.) и в Странджа при Малко Търново (175 инд.) (БДЗП, 2005). Най-голям брой мигриращи орли змияри през този миграционен сезон са наблюдавани при Малко Търново. На временни наблюдателни точки при Златар, Могила и Кабиюк могила край Шумен също са установени да прелитат единични птици. При това проучване е установено, че през 2004 г. миграцията на орела змияр започва от втората десетдневка на август и продължава до края на октомври с пикови числености на мигриращите птици през втората половина на септември и в началото на октомври. През 2005 г. при проучването на есенната миграция в Източна България паралелно на 9 наблюдателни точки, орли змияри са установени в района на Добруджа при Горичане (10 инд.), Българево (64 инд.), Топола (55 инд.), Безводица (60 инд.), Кремена (19 инд.), Суворово (13 инд.) и Ефрейтор Бакалово (наблюдателна точка Суха река) (51 инд.), в района на Провадия (63 инд.) и Атанасовско езеро (142 инд.), като най-голям брой прелитащи орли змияри за миграционния сезон са установени на Атанасовско езеро. През 2005 г. есенната миграция на орела змияр започва в началото на август и продължава до края на октомври. Интензивна есенна миграция е наблюдавана през втората половина на септември. В периода от 2006 до 2010 г. започват да се провеждат проучвания на миграцията на птиците във връзка с инвестиционни интереси за изграждане на ветрогенератори, като проучванията са съсредоточени основно в Добруджа. При тези наблюдения мигриращи орли змияри са установени при Българево, Каварна, Хаджи

Димитър, Селце, Могилище, Бежаново, Шабла, Горичане, Пролез, Сърнино, Василево, Люляково, Снягово, Добротич, Телериг, Карапелит, Росица, Александрия, Добрин, Станата, Мировци, като най-голям брой мигриращи орли змияри са установени през 2009 г. при село Мировци – 111 индивида за миграционния сезон (Герджиков, Илиев, 2010), както и при Станата – 85 индивида. В периода 2008 – 2009 г. проучвания на есенната миграция са осъществени и по поречието на река Дунав и Дунавската равнина, като мигриращи орли змияри са установени да прелитат в района на село Иваново (в Защитена зона „Ломовете“) – 3 индивида, Вълбел (в Защитена зона „Никополско плато“) – 4 индивида, Песчинското блато (в защитена зона „Комплекс Беленски острови“) - 7 индивида, блатото Кайкуша (в защитена зона „Свищовско-беленска низина“) – 6 индивида и в района на село Златия (в защитена зона „Златия“) – 5 индивида (НБОИ, 2012).

В Световния справочник на миграционните пътища на грабливите птици (Zalles, Bildstein, 2000) като места със значителна миграция на орли змияри, освен Атанасовско езеро, са посочени Котленска планина (42 инд.), нос Емине (11 инд.) и курорта Албена (17 инд.). Други места с установена миграция на осояди са Малко Търново, нос Калиакра, Ломовете, Луда Камчия, Кресна, Пловдив, Софийската котловина, Радовец, долното течение на река Арда (Янков и кол., 1994; Zalles, Bildstein, 2000).

Извън посочените по-горе райони при случайни наблюдения на птици, орли змияри по време на есенна миграция са наблюдавани навсякъде в Приморска Добруджа от Балчик до Дуранкулашко езеро, освен това – в района на Крумово градище, Маноле, Обзор, Оризово, Свети Влас, ЗМ „Ятата“, жп гара Повеляново в западната част на Варненско-Белославския езерен комплекс, до Девня, Алдомировско блато, микроязовир Асеново, Ямболско, в района на село Мерданя, рибарници Х. Димитрово, в Пирин планина, село Каменец, с. Острица, Русенско, село Янково, до Царево, язовир Сопот, язовир Оногур, язовир Пчелина, язовир Пясъчник. Обикновено са наблюдавани единични птици. При жп гара Повеляново през 2007 г. са наблюдавани 20 мигриращи индивида (НБОИ, 2012).

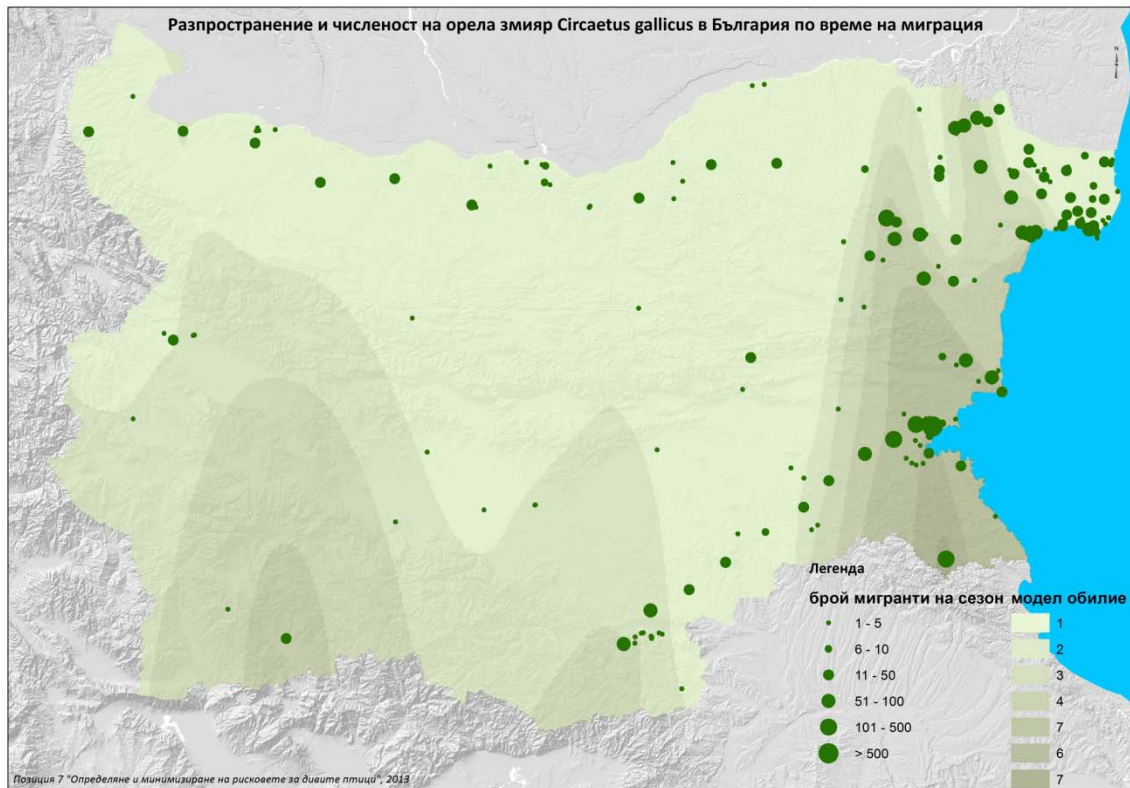
Пролетната миграция на орела змиар е по-слабо проучена. През пролетта на 2005 г. при паралелните проучвания на пролетната миграция в Добруджа са установени мигриращи орли змияри при село Кремена - 2 индивида за миграционния сезон и при Провадия – 58 индивида. През същия сезон е проведено проучване на пролетната миграция по долината на река Места при село Огняново, като там са регистрирани общо 33 мигриращи орли змияри. В периода на интензивни проучвания на миграцията в Добруджа, поради засиления инвеститорски интерес за изграждане на ветрогенератори, мигриращи орли змияри са установени при Бежаново, Сърнино, Пролез, Василево, Люляково, Снягово, Карапелит, Росица, Добрин, Александрия (49 инд. през 2009 г.), Суворово, Стан, Добротич (23 инд. през 2010 г.), Преселка (32 инд. през 2010 г.) (Герджиков, Илиев, 2010). По време на проучване на пролетната миграция в Дунавската равнина, при село Вълбел (защитена зона „Никополско плато“) през 2010 г. са регистрирани 3 мигриращи орли змияри, а при село Сливата през 2011 г. са установени 2 индивида за миграционния сезон.

При случайни наблюдения през пролетния период, мигриращи орли змияри са наблюдавани в района на защитена местност „Пода“, язовир Мандра и рибарници Черни връх край Бургас (2012 г.), по долината на Ломовете (2003 г.), в Софийското поле при Беледие хан и Синаговци (2009 и 2010 г.) и при село Стрелково (2011 г.) (НБОИ, 2012)

В резултат на проучването на есенната и пролетната миграция в рамките на проекта „Минимизиране на рисковете за дивите птици“ в Северна България през 2011 г., бе установено, че орлите змияри летят на широк фронт над Северна България, като разпределението на птиците е относително равномерно.. По време на проучването на есенната миграция през 2012 г. се установи, че в Добруджа, макар и относително слабо изразено, има съсредоточаване на прелета в централната част на района - при Росеново,

като на изток и на запад броят на мигрантите намалява. В Южна България мигриращите орли змияри се концентрират в района на Бургас, като на запад от село Суходол числеността на мигрантите рязко спада. Във вътрешността на Южна България относително голям брой орли змияри са прелетели над района на село Върбово, северно от Източните Родопи и Моста на Арда.

По време на проучването на пролетната миграция през 2012 г. бе установено, че прелетът на орела змияр през Южна България е относително по-интензивен в източната част (Бургаския регион), но също и при Костур (в Сакар) и Върбово (северните склонове на Източните Родопи). В Добруджа повечето птици са отчетени при Гешаново и при Дуранкулак.

Фиг. 45 Разпространение и численост на орела змияр в България по време на миграция на база на наличната информация

Характеристика на миграцията

Численост и фронт на миграцията

По време на пролетна миграция през България са установени да прелитат 243 орли змияри (2012 г.). Като се има в предвид, че видът мигрира през територията на цялата страна, то общият брой на прелетниците по време на пролетна миграция може да се оцени на около 600 индивида. През пролетта орелът змияр прелита над територията на цялата страна, като по-интензивен прелет е установен в източната част на страната най-общо – от линията Суходол – Шумен – Силистра на изток до Бургас, над Сакар, Източните Родопи и по долината на Места в Южна България. В Северна България орлите змияри се съсредоточават по време на прелет в Западната и Централна част на Добруджа, най-общо между Нови пазар и Добрич. През Приморска Добруджа прелитат по-малко орли

змиари. В Дунавската равнина прелетът е дисперсен, без да са установени места с по-интензивна миграция на орли змиари.

По време на есенна миграция през България са установени да прелитат поне 1100 орли змиари (2012 г.), от които 250 – при Атанасовско езеро. В Северна България прелетът на орела змиар е до голяма степен дисперсен, но в Западна и Централна Добруджа, най-общо между Нови пазар и Добрич, както и по крайбрежието от Българево, Топола и Балчик на юг, се очертава фронт със значително по-интензивна миграция. В Южна България прелетът на орела змиар е съсредоточен в източната част на страната – в Бургаския регион, където се концентрират голям брой птици. През Източните Родопи също е регистриран относително интензивен прелет на вида. В останалата част на Южна България прелетът е в голяма степен дисперсен.

Интензивност и динамика на прелета

Сезонна динамика

Пролетната миграция на орела змиар започва от средата на март и продължава до сградата на май, като е интензивен от началото на април до втората десетдневка на май. Максимуми в прелета са регистрирани в началото и в края на април. Есенната миграция на орела змиар започва в началото на август и продължава до края на октомври, като основната част от птиците преминават през страната в периода от началото на септември до втората десетдневка на октомври. Най-интензивният прелет на орли змиари е в периода от средата на септември до първата десетдневка на октомври. През есента на 2012 г. в Южна България е регистриран относително интензивен прелет и в първата половина на август.

Дневна динамика

Орелът змиар прелита основно между 8 ч. сутрин и 16 ч следобед. По време на есенна миграция лети активно през целия ден, но в Северна България е регистриран основно преди обед. По време на пролетна миграция активният прелет е до обед, след което интензивността на прелета постепенно намалява.

Повечето регистрирани орли змиари по време на прелет летят на височина до 200 м независимо от периода на деня. Между 9 и 16 ч. са регистрирани мигранти и между 200 и 500 м и над 500 м височина, но броят им нараства едва в обедните и ранните следобедни часове. През целия ден има и птици, които летят в най-ниския височинен пояс - под 200 м. По време на пролетната миграция над 500 м са наблюдавани да летят малък брой птици, до обедните часове.

Височинно разпределение на прелитащите реещи птици

Орелът змиар по време на миграция е наблюдаван да прелита в много широк височинен диапазон - от 10 м до 2000 м. през есента и до 800 м. през пролетта. Въпреки това, при паралелните проучвания 2004-2005 и 2011-2012 г. е установено, че основната част от птиците летят на височина до 200 м. (най-малко 46% по време на есенна миграция и около 60% по време на пролетна миграция).

Миграционни потоци

В по-голямата част от страната, където прелетът на орела змияр е дисперсен, не може да се дефинира предпочитано направление. Макар голям брой мигранти да поддържат направлението север – юг в Дунавската равнина, също толкова птици летят и в направления на югоизток, юг, югозапад. В Източната половина на страната миграционните потоци са по-ясно ориентирани. В Добруджа в западната и централната част основното направление е север – юг, но относително голям брой птици поддържат направление югоизток. В Приморска Добруджа основното направление на прелета е в посока югозапад. В Бургаския регион основното направление на прелета е североизток – югозапад. В Южна България между условната линия западно от Суходол до Източните Родопи прелетът е с ясно дефинирано направление север – юг.

Използване на района за стационаране и нощуване от реещи птици

Няма данни за нощувки на орли змияри по време на миграция.